

НЕОБЕРЕЖНА ЗЛОЧИННІСТЬ – це сукупність передбачених чинним кримінальним законодавством злочинів, вчинених в результаті злочинної самовпевненості чи злочинної недбалості. Такі злочини посягають на різні суспільні відносини і вчиняються у багатьох сферах діяльності людини: на виробництві при роботі з машинами, механізмами та іншим устаткуванням підвищеної небезпеки; при експлуатації різноманітних транспортних засобів; у господарській діяльності під час виконання будівельних, вибухових та інших небезпечних робіт; при поводженні з небезпечними для здоров'я людини матеріалами і речовинами; при використанні і освоєнні природного середовища; у медичній і ветеринарній практиці; у різних сферах управлінської діяльності посадових осіб; у домашньому господарстві громадян при користуванні технікою побутового характеру тощо. Традиційно їх поділяють на чотири основні групи:

1) злочини, вчинені у сфері дії або використання технічних засобів, машин, механізмів та інших джерел підвищеної безпеки. До цієї групи відносяться злочини, при яких необережні дії особи приводять до виходу техніки з під контролю цієї особи. Це злочини проти безпеки руху та експлуатації різних видів транспорту: залізничного, водного, повітряного, автомобільного (статті 276, 286, 287 КК України); проти безпеки виробництва: порушення вимог законодавства про охорону праці (ст. 271 КК України), порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою, на вибухонебезпечних підприємствах або у вибухонебезпечних цехах (статті 272, 273 КК України) та деякі ін.;

2) злочини, вчинені у сфері професійної діяльності. Це злочини, при яких шкода заподіюється у результаті неналежного виконання або невиконання особою своїх професійних обов'язків, встановлених спеціальними правилами. Наприклад, неналежне виконання медичним, фармацевтичним або іншим працівником своїх професійних обов'язків, що спричинило зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної

хвороби (ст. 131 КК України), порушення обов'язків щодо охорони майна (ст. 197 КК України), порушення різних правил охорони довкілля та робіт у природній сфері (глава VIII КК України), порушення правил поводження з різними небезпечними матеріалами та речовинами (статті 267, 320, 326 КК України), розголошення державної таємниці або втрата документів, що містять державну таємницю (статті 328, 329 КК України), та ін.;

3) злочини, вчинені під час виконання посадових або управлінських функцій. Це такі злочини як службова недбалість (ст. 367 КК України), певна частина військових злочинів (наприклад, недбале ставлення до військової служби (ст. 425 КК України) та деякі злочини проти довкілля;

4) злочини, вчинені у сфері побуту: вбивство через необережність (ст. 119 КК України), необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження (ст. 128 КК України), необережне знищення або пошкодження майна (ст. 196 КК України), недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів (ст. 264 КК України), порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки (ст. 270 КК України) та деякі ін.

Таким чином, коло злочинів, що учиняються з необережності, досить велике і визначити їх рівень також досить складно. Не сприяє цьому і офіційна статистика, яка не розмежовує злочини за формою вини. Слід враховувати також і те, що деякі склади злочинів передбачають вчинення злочину як навмисно, так і з необережності (наприклад, передбачені статтями 267, 270, 320, 419 КК України та ін.), і тому навіть кваліфікація злочину не завжди може вказати на форму вини. Крім цього, багато злочинів, учинених з необережності (порушення вимог законодавства про охорону праці, службова недбалість, окремі злочини проти довкілля та ін.) характеризуються високим коефіцієнтом латентності.

Результати вибіркового кримінологічного дослідження свідчать про те, що рівень **Н. з.** постійно збільшується. Якщо в 60-х роках ХХ століття питома вага цих злочинів у СРСР, у тому числі і в Україні, складала біля 5 %, то в 80-

х роках вона вже досягла 12–15 %, у 90-х – 16–17 %, а у XXI столітті вже перевищила 20 %. Прогнозується, що цей показник в зв'язку з постійним розвитком науки та техніки буде і далі збільшуватися.

Кримінологічні дослідження показують, що у структурі злочинів, учинених з необережності, переважають злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації автомобілів і інших механічних транспортних засобів, які складають біля 75 % всіх злочинів, учинених з необережності. Близько 10–15 % припадає на службову недбалість, 3–5 % – на порушення законодавства про охорону праці, 3–4 % – на вбивство через необережність. Решта – це порушення спеціальних норм і правил, які приводять до аварій, катастроф, пожеж та інших техногенних катаклізмів, що виникають у процесі безвідповідального ставлення посадовими та іншими особами до виконання своїх професійних чи службових обов'язків. Слід враховувати, що з розвитком виробничої і технічної інфраструктури, подальшою механізацією і автоматизацією виробництва, впровадженням нових сучасних технологій та, як правило, розширенням у КК України переліку складів злочинів, що передбачають необережну форму вини, структура цих злочинів у подальшому буде змінюватися.

Лит.: Дагель П. С. Неосторожность. Уголовно-правовые и криминологические проблемы / П. С. Дагель. – М. : Юрид. лит., 1972; Квашиш В. Е. Преступная неосторожность. Социально-правовые и криминологические проблемы / В. Е. Квашиш. – Владивосток : Изд-во Дальневосток. ун-та, 1986; Мисливий В. А. Злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту / В. А. Мисливий. – К. : Юрид. акад. М-ва внутр. справ, 2004; Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. / А. П. Закалюк. – К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2007. – Кн. 2 : Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих злочинів.

О. В. Лисодєд